

СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

SUBJECTS OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL ENSUREMENT OF THE RIGHTS OF MILITARY SERVANTS

Радчук А.А., к.ю.н.,
голова Одеського окружного адміністративного суду

У статті досліджено суб'єкти адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців. Сучасні виклики, що постали перед Україною в контексті триваючої агресії Російської Федерації, висувають на перший план необхідність забезпечення прав військовослужбовців, які захищають територіальну цілісність і незалежність нашої держави. Останні події, зумовлюють перегляд і вдосконалення системи адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців, що стає надзвичайно актуальним і важливим питанням державної політики. Військовослужбовці є основним елементом системи національної безпеки, тому питання їхнього правового статусу та захисту прав мають пріоритетне значення. Адміністративно-правове забезпечення прав військовослужбовців охоплює широкий спектр питань, включаючи захист соціально-економічних прав, прав на медичне обслуговування, житло, освіту та правовий захист у разі поранень, інвалідності чи загибелі. Дослідження суб'єктів адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців є актуальним та своєчасним. Це дозволить не тільки вдосконалити правове регулювання в цій сфері, але й підвищити ефективність захисту прав військовослужбовців, що, в свою чергу, сприятиме зміцненню обороноздатності держави та підвищенню рівня національної безпеки. Враховуючи сучасні виклики та загрози, пов'язані з військовими конфліктами, забезпечення прав військовослужбовців набуває особливого значення. Наукові дослідження в галузі адміністративного права, проведені вітчизняними та зарубіжними вченими, свідчать про зростаючий інтерес до проблематики правового забезпечення діяльності збройних сил та правового статусу військовослужбовців.

Визначено, що адміністративно-правове забезпечення прав військовослужбовців є комплексним та багатограним процесом, що вимагає чіткої координації та взаємодії між різними суб'єктами публічної адміністрації при неухильному дотриманні законодавства та принципів правової держави, що забезпечує ефективну реалізацію прав військовослужбовців та підтримання їх соціально-правового статусу в умовах виконання службових обов'язків.

Ключові слова: військовослужбовці, адміністративно-правове забезпечення, суб'єкти, права, Збройні Сили України.

The article examines the subjects of administrative and legal protection of the rights of military personnel. Modern challenges faced by Ukraine in the context of the ongoing aggression of the Russian Federation bring to the fore the need to ensure the rights of military personnel who protect the territorial integrity and independence of our state. The latest events lead to the review and improvement of the system of administrative and legal protection of the rights of military personnel, which is becoming an extremely urgent and important issue of state policy. Military personnel are the main element of the national security system, therefore the issues of their legal status and protection of rights are of priority importance. Administrative and legal enforcement of the rights of military personnel covers a wide range of issues, including the protection of socio-economic rights, rights to health care, housing, education, and legal protection in the event of injury, disability, or death. The study of subjects of administrative and legal protection of the rights of military personnel is relevant and timely. This will allow not only to improve legal regulation in this area, but also to increase the effectiveness of the protection of the rights of military personnel, which, in turn, will contribute to strengthening the state's defense capabilities and increasing the level of national security. Taking into account the modern challenges and threats associated with military conflicts, ensuring the rights of military personnel is of particular importance. Scientific studies in the field of administrative law, conducted by domestic and foreign scientists, testify to the growing interest in the issues of legal support for the activities of the armed forces and the legal status of military personnel.

It was determined that the administrative and legal provision of the rights of servicemen is a complex and multifaceted process that requires clear coordination and interaction between various subjects of public administration with strict adherence to legislation and the principles of the rule of law, which ensures the effective implementation of the rights of servicemen and maintenance of their social and legal status in the performance of official duties.

Key words: military personnel, administrative and legal support, subjects, rights, Armed Forces of Ukraine.

Актуальність дослідження. Сучасні виклики, що постали перед Україною в контексті триваючої агресії Російської Федерації, висувають на перший план необхідність забезпечення прав військовослужбовців, які захищають територіальну цілісність і незалежність нашої держави. Останні події, зумовлюють перегляд і вдосконалення системи адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців, що стає надзвичайно актуальним і важливим питанням державної політики. Військовослужбовці є основним елементом системи національної безпеки, тому питання їхнього правового статусу та захисту прав мають пріоритетне значення. Адміністративно-правове забезпечення прав військовослужбовців охоплює широкий спектр питань, включаючи захист соціально-економічних прав, прав на медичне обслуговування, житло, освіту та правовий захист у разі поранень, інвалідності чи загибелі. Дослідження суб'єктів адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців є актуальним та своєчасним. Це дозволить не тільки вдосконалити правове регулювання в цій сфері, але й підвищити ефективність захисту прав військовослужбовців,

що, в свою чергу, сприятиме зміцненню обороноздатності держави та підвищенню рівня національної безпеки. Загальна актуальність проблеми зумовлена тим, що забезпечення прав військовослужбовців є важливим елементом соціальної справедливості та правопорядку в державі. Враховуючи сучасні виклики та загрози, пов'язані з військовими конфліктами, забезпечення прав військовослужбовців набуває особливого значення. Наукові дослідження в галузі адміністративного права, проведені вітчизняними та зарубіжними вченими, свідчать про зростаючий інтерес до проблематики правового забезпечення діяльності збройних сил та правового статусу військовослужбовців. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, багато аспектів залишаються недостатньо дослідженими, зокрема, питання суб'єктів адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців.

Огляд останніх досліджень. В основу нашого дослідження лягли наукові дослідження таких науковців, як В. Авер'янова, О. Бандурка, Ю. Битяка, М. Беланюк, С. Беньковського, П. Богущького, В. Галунько, І. Гибалюк, Б. Головка, І. Голосніченка, С. Гончарука,

О. Гушина, Є. Додіна, К. Драмаренко, О. Зайчука, В. Зеленого, Р. Каложного, Л. Кельмана, Л. Ковалюк, А. Комзюка, В. Колпакова, Т. Коломоєць, В. Котюкф, І. Коржа, В. Курило, Д. Лук'яновф, Н. Матузовф, О. Негодченко, М. Остапенко, Н. Оніщенко, В. Пашинського, В. Петкова, В. Погорілко, П. Рабіновича, А. Селіванова, С. Скуріхіна, М. Хавронюка, Ю. Шайгородського М. Шульги, В. Шульгіна, І. Шопіної, В. Ященка та інших. Однак, свою увагу звертали на загальні положення адміністративного, військового права, або аналізувати більш загальні, суміжні чи спеціальні виклики.

Мета статті полягає в тому щоб проаналізувати суб'єктів прав військовослужбовців.

Вклад основних положень. Військовослужбовці, виконуючи свої службові обов'язки в умовах підвищеної небезпеки, потребують особливого захисту з боку держави, яка зобов'язана забезпечити їм відповідні умови для виконання службових завдань, а також гарантувати їхні права і свободи. Правове регулювання захисту прав військовослужбовців є важливою складовою забезпечення національної безпеки, стабільності та обороноздатності держави. Важливість дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення законодавчої бази, яка регулює діяльність військових формувань та визначає правовий статус військовослужбовців. Зокрема, важливими є питання гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері прав військовослужбовців, а також впровадження ефективних механізмів захисту прав та законних інтересів військовослужбовців. Розглядаючи суб'єктів адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців нам не обійти без трактування самого визначення поняття суб'єкт.

Словник української мови тлумачить слово «суб'єкт», що походить від (лат. sub – «під» і jасіо – «кидаю, закладаю основу») або ж «subjectus» – «який лежить внизу, перебуває в основі») особа чи організація як носій певних прав та обов'язків; людина як носій певних фізичних і психічних якостей; людина як об'єкт дослідження; людина, особа; предмет судження [1] та як: особу, групу осіб, організацію тощо, яким належить активна роль у певному процесі, акті [2]. Науковці теоретики з адміністративного права, зазначають, що суб'єкт публічної адміністрації – це суб'єкт, що має повноваження у сфері влади та здійснює різноманітні адміністративні функції. Це може бути орган або посадова особа, які виконують роль у владних структурах та надають адміністративні послуги або виконавчо-розпорядчу діяльність. Головними суб'єктами публічної адміністрації є органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, для яких адміністрування громадських справ є основною сферою діяльності. Суб'єкти публічної адміністрації є неодмінною частиною єдиної державної влади, розділеної на відповідні гілки, спрямовані на втілення цінностей, цілей та потреб суспільства та його окремих членів як користувачів послуг адміністративних структур. Загальні ознаки суб'єктів публічної адміністрації включають: перше, щодо їх юридичної природи – вони є зобов'язаними перед приватними особами та повинні максимально задовольняти їхні права, свободи та законні інтереси, а також публічний інтерес загалом; друге, їхню адміністративну діяльність обмежує принцип «зв'язаності правом», що означає, що вони можуть діяти лише в рамках, визначених Конституцією та законами України; третє, їхня первинна компетенція полягає в адміністративних обов'язках, а вторинна – у адміністративних правах, які надаються суб'єкту у мінімальному обсязі для ефективного виконання обов'язків; четверте, їм властива адміністративна правоздатність – потенційна здатність мати адміністративні обов'язки і права у сфері публічного адміністрування, а також адміністративна дієздатність – здатність виконувати адміністративні обов'язки та реалізувати свої права у сфері публічного адміністрування, що формує основу їх адміністративно-правового статусу [3].

У своєму науковому дослідженні В. Пашинський зазначив, що що систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони України становлять суб'єкти публічного управління, які за допомогою адміністративно-правових засобів, методів та процедур визначають і реалізують державну політику у сфері оборони, спрямовану на підготовку держави до оборони, її збройного захисту в разі збройної агресії або збройного конфлікту. Також, науковцем здійснено класифікацію суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони України за низкою критеріїв: 1) порядком формування: а) виборний порядок – органи, які обираються народом України, населенням певної адміністративно-територіальної одиниці, установчими зборами громадського об'єднання (Верховна Рада України, Президент України, органи місцевого самоврядування, громадські об'єднання); б) порядком призначення органи, які призначаються (Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, Рада національної безпеки і оборони України; в) виборнопризначувальний порядок (деякі суб'єкти громадянського суспільства); 2) предметною підвідомчістю (компетенцією): а) органи загальної компетенції (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Президент України, органи місцевого самоврядування); б) органи спеціальної компетенції (Рада національної безпеки і оборони України, Міністерство оборони України, ЗС України, Національна гвардія України, інші складові сил оборони); 3) належністю до підсистем публічного управління: а) органи державної влади (Верховна Рада України; Кабінет Міністрів України; центральні органи виконавчої влади); б) органи місцевого самоврядування; в) інститути громадянського суспільства [4].

Визначаючи суб'єктів слід виходити із того, що керівництво Збройними Силами України в межах, передбачених Конституцією України, здійснює Президент України як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України. Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави; очолює Раду національної безпеки і оборони України; вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та у разі збройної агресії проти України приймає рішення про використання Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань; приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України; приймає у разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, а також оголошує у разі необхідності окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації – з наступним затвердженням цих рішень Верховною Радою України [5]. В особливий період керівництво Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями Президент України може здійснювати через Ставку Верховного Головнокомандувача, робочим органом якої є Генеральний штаб Збройних Сил України. Головнокомандувач Збройних Сил України є найвищою військовою посадовою особою у Збройних Силах України. Головнокомандувач Збройних Сил України здійснює через Генеральний штаб Збройних Сил України безпосереднє військово керівництво Збройними Силами України.

Наступним важливим суб'єктом нашого дослідження є Верховна Рада України, якою у разі оголошення указу Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або окремих її місцевостях Верховна Рада України збирається на засідання у дводенний строк без скликання. У разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України під час дії воєнного чи надзвичайного стану її повноваження продовжуються до дня першого засідання першої сесії Верховної Ради України, обраної після скасування воєнного чи надзвичайного стану [5].

Найбільш широкі повноваження має такий суб'єкт як Кабінет Міністрів України: який організує підготовку та реалізацію загальнодержавних програм розвитку Збройних Сил України, озброєння та військової техніки, інших державних програм стосовно Збройних Сил України, державного оборонного замовлення на поставку (закупівлю) продукції, виконання робіт, надання послуг для потреб Збройних Сил України, створення недоторканих та мобілізаційних запасів; забезпечує постачання Збройними Силами України озброєння, військової техніки, енергетичних, матеріально-технічних та інших ресурсів і майна, надання послуг та їх фінансування в обсягах, що необхідні для ефективного виконання Збройними Силами України покладених на них завдань і функцій; забезпечує комплектування Збройних Сил України особовим складом, їх мобілізаційне та оперативне розгортання в особливий період, здійснює заходи, пов'язані з підготовкою та призовом громадян на військову службу; встановлює порядок надання Збройними Силами України в управління об'єктів державної власності; визначає порядок фінансування Збройних Сил України за рахунок благодійних пожертв фізичних та юридичних осіб для забезпечення бойової, мобілізаційної готовності, боєздатності і функціонування Збройних Сил України; встановлює порядок забезпечення справності, технічної придатності та модернізації озброєння та військової техніки Збройних Сил України; визначає порядок застосування зброї і бойової техніки з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами, у тому числі черговими силами, Збройних Сил України в мирний час та в особливий період (крім періоду дії воєнного стану); забезпечує реалізацію права на соціально-економічний захист військовослужбовців та осіб, звільнених з військової служби, членів їх сімей, а також членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли), пропали безвісти, стали особами з інвалідністю під час проходження військової служби або потрапили в полон у ході бойових дій (війни) чи під час участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки; регулює економічну та господарську діяльність у Збройних Силах України; здійснює відповідно до Конституції і законів України контроль за діяльністю Збройних Сил України та інші повноваження щодо забезпечення бойової, мобілізаційної готовності і функціонування Збройних Сил України [6].

Виходячи із структури Збройних Сил України, спеціальними суб'єктами є Генеральний штаб Збройних Сил України; Командування об'єднаних сил Збройних Сил України; види Збройних Сил України – Сухопутні війська, Повітряні Сили, Військово-Морські Сили; окремі роди сил Збройних Сил України – Сили спеціальних операцій, Сили територіальної оборони, Сили логістики, Сили підтримки, Медичні сили; окремі роди військ Збройних Сил України – Десантно-штурмові війська, Війська зв'язку та кібербезпеки; органи військового управління, з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, уста-

нови та організації, що не належать до видів та окремих родів військ (сил) Збройних Сил України. Організаційно Збройні Сили України складаються з органів військового управління, з'єднань, військових частин, вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, установ та організацій [6].

Наступним суб'єктом є Міністр оборони України, який здійснює військово-політичне та адміністративне керівництво Збройними Силами України, а також інші повноваження, передбачені законодавством.

Важливу роль відіграє і військова адміністрація як спеціальний тимчасовий державний орган. Так, О. Рой запропонував наступну дефініцію військової адміністрації як спеціального тимчасового державного органу (суб'єкту владних повноважень), що здійснює публічно-владні управлінські функції, у тому числі на виконання делегованих повноважень та/або повноважень органів місцевого самоврядування, що діє на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією, законами України та міжнародними договорами, ратифікованими Україною, для практичного виконання завдань і функцій держави в межах визначеної адміністративно-територіальної одиниці під час дії правового режиму воєнного стану. визначення військової адміністрації як спеціального тимчасового державного органу (суб'єкту владних повноважень), що здійснює публічно-владні управлінські функції, у тому числі на виконання делегованих повноважень та/або повноважень органів місцевого самоврядування, що діє на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією, законами України та міжнародними договорами, ратифікованими Україною, для практичного виконання завдань і функцій держави в межах визначеної адміністративно-територіальної одиниці під час дії правового режиму воєнного стану [7].

Окрім того, С. Мельник зазначив, що варто звернути увагу і на ті суб'єкти військового управління, що організують процес військової освіти. При цьому базовим, основоположним та профільним у цій сфері є Закон України «Про вищу освіту», який повинен діяти узгодженим чином з системою нормативно-правових актів, що складають військове законодавство. Цей нормативно-правовий акт встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з закладами вищої освіти на принципах автономії закладів вищої освіти, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях [8]. Підсумовуючи результати дослідження адміністративно-правового забезпечення прав військовослужбовців України, можна відзначити, що ефективне забезпечення прав військовослужбовців залежить від злагодженого функціонування різних суб'єктів адміністративного права.

Висновок. Таким чином, адміністративно-правове забезпечення прав військовослужбовців є комплексним та багатограним процесом, що вимагає чіткої координації та взаємодії між різними суб'єктами публічної адміністрації при неухильному дотриманні законодавства та принципів правової держави, що забезпечує ефективну реалізацію прав військовослужбовців та підтримання їх соціально-правового статусу в умовах виконання службових обов'язків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с
2. Словник української мови. Київ. Наукова думка, 1972 . Т. 3. 744 с.

3. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галунько В., Діхтєвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
4. Пашинський В.Й. Адміністративно-правове забезпечення оборони країни: теорія і практика. Дис. на здобут. аукового ступеня доктора юридичних наук. 12.00.07. Київ. 2020. 520 с.
5. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Про збройні сили України. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>
7. Рой О.В. Військові адміністрації як суб'єкти владних повноважень. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». С. 441–446. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/300015/292436>
8. Мельник С. Деякі аспекти удосконалення адміністративно-правового статусу суб'єктів військового управління у сфері вищої військової освіти. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Випуск 2 (14). С. 49–52.